

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-1>

УДК 330.101

Татарин Н.Б.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри державних і місцевих фінансів,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Васьків І.М.

магістр,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

СУЧАСНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена сучасній фінансовій політиці в Україні, проблемам і перспективам її розвитку. Розглянуто особливості втілення низки проблем та шляхів їх подолання. Ці процеси досліджуються на основі мікро- і макроекономічних показників. Під час дослідження використані наукові методи пізнання, спостереження, класифікації, індукції, дедукції, історичний, аналізу, синтезу. В умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні особлива увага у сфері фінансової політики повинна приділятися фіскальній політиці. Для реалізації таких програм держава може використовувати наявні фінансові установи, зокрема державні банки.

Ключові слова: фінансова політика, перспективи розвитку фінансової політики, державний борг, бюджетний дефіцит, грошово-кредитна політика.

Статья посвящена современной финансовой политике в Украине, проблемам и перспективам ее развития. Рассмотрены особенности реализации ряда проблем и путей их преодоления. Эти процессы исследуются на основе микро- и макроэкономических показателей. При исследовании использованы научные методы познания, наблюдения, классификации, индукции, дедукции, исторический, анализа, синтеза. В условиях активизации интеграционных процессов в Украине особое внимание в сфере финансовой политики должно уделяться фискальной политике. Для реализации таких программ государство может использовать имеющиеся финансовые учреждения, в частности государственные банки.

Ключевые слова: финансовая политика, перспективы развития финансовой политики, государственный долг, бюджетный дефицит, денежно-кредитная политика.

Tataryn N.B., Vaskiv I.M. CURRENT FINANCIAL POLICY IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

The article is devoted to modern financial policy in Ukraine, problems, and prospects of its development. Features of the implementation of a number of problems and ways to overcome them are considered. These processes are studied on the basis of micro and macroeconomic indicators. The state, through fiscal, tax, monetary policy, manage the economy, provide financial stability. The Cabinet of Ministers, as the supreme executive body, forms the budget, the main macroeconomic indicators of economic and social development. It is possible to develop the prospects for development and deepening of the essence of the state fiscal policy taking into account the modern requirements of the development of the national economy. The research uses scientific methods of cognition, observation, classification, induction, deduction, historical, analysis, and synthesis. One of the most important areas of the reform of financial

infrastructure and the financial system as a whole is the creation of a single system of financial institutions. Thus, fiscal policy is always a search for the balance that is optimal at this time and the choice of the most effective methods and mechanisms for their achievement. This is precisely what the need for an integrated, systematic approach to the construction and implementation of Ukraine's financial policy is required. It cannot be unchanged at different stages and cycles of socio-economic development of the country. It should also be noted that the success of the fiscal policy is largely determined by the coherence of its individual components. Only a coordinated and coherent policy in the field of finance can give positive results. Finance is the only mechanism in which all components are closely interconnected, and therefore miscalculations in any direction of financial policy necessarily lead to negative consequences.

Key words: *financial policy, prospects of development, state debt, budget deficit, monetary policy.*

Постановка проблеми. Кожна держава реалізує певну економічну політику, яка впливає на всі стадії суспільного відтворення, а саме у сучасних умовах трансформації економічної системи України розв'язання фінансових проблем є основним важелем сталого економічного та соціального розвитку. Важливою складовою економічної політики держави є фінансова політика, що є сукупністю розподільних та перерозподільних заходів, яких держава вживає через фінансову систему. Ефективна фінансова політика має бути стійкою, сприяти постійному пропорційному економічному зростанню конкретного регіону, чітко відстежувати міжнародні та вітчизняні тенденції, запроваджувати їх з відповідними змінами у фінансову сферу цієї досліджуваної території.

Держава через фіскальну, податкову, грошово-кредитну політику здійснює управління економікою, забезпечує фінансову стабільність. Кабінет Міністрів як найвищий орган виконавчої влади формує бюджет, основні макроекономічні показники економічного та соціального розвитку, а також проводить фінансову політику. Міністерство фінансів України відповідно до Бюджетного кодексу України визначає параметри державного бюджету, надає обґрунтування та роз'яснення щодо запропонованих обсягів витрат. Верховна Рада щорічно розробляє Бюджетну резолюцію, що визначає головні напрями бюджетної політики. Національний банк України як Центральний банк розробляє основні засади грошово-кредитної політики, а також здійснює контроль. НБУ послідовно проводить політику забезпечення стабільності гривні, а стабільні гроші – це фундамент розвитку будь-якої країни. Фінансова політика повинна враховувати потреби суспільного розвитку,

реальні економічні та фінансові можливості держави, тому вона залежить від конкретних історичних умов і завдань, які стоять перед суспільством. Вивчаючи вимоги, які теорія та практика господарювання висувують до фінансової політики, усвідомлюємо дуже важливий висновок: фінансова політика має бути адекватною закономірностям суспільного розвитку. Порушення цієї важливої вимоги призводить до значних втрат у господарстві [1, с. 16].

Сучасна фінансова політика в державі повинна враховувати всю багатофакторність, багатокомпонентність та багатоваріантність управління всіма ресурсами для досягнення поставленої мети та виконання завдань щодо ефективного розвитку країни. Також варто зазначити, що фінансова політика повинна враховувати потреби суспільного розвитку, реальні економічні та фінансові можливості держави, тому вона залежить від конкретних історичних умов. Державна фінансова політика не може визначатися раз і назавжди, адже вона постійно змінюється. Тому на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки вона повинна відповідати вимогам, а саме бути гнучкою, стійкою та коригуватися відповідно змінам зовнішніх та внутрішніх факторів. Зміст фінансової політики, її основні напрями ґрунтуються на теоретичних концепціях, які визначають ступінь участі держави в управлінні економікою і використанні окремих інструментів реалізації фінансової політики, конкретних форм організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основні теоретичні положення, що стосуються фінансів та фінансової політики держави, у ХХ ст. сформулювали класики буржуазної політекономії Адам Сміт (1723–1790 рр.), Давид Рікардо (1772–1823 рр.) і англійський економіст

Джон Мейнард Кейс (1883–1946 рр.), а також їх послідовники. Також посідають чільне місце роботи українських науковців М.М. Александрової, В.Д. Базилевича, О.Д. Василика, О.Р. Романенко, В.М. Опаріна. Варто зазначити, що дослідження вітчизняних вчених у сфері фінансових відносин останніми роками відрізняються більш конкретним прикладним характером, оскільки базові теоретичні положення фінансової науки були розроблені раніше та знайшли відображення у фінансовій політиці.

Вибрана тема є сукупністю концептуальних положень в галузі управління фінансами підприємства, які орієнтують її на адаптацію до ринкових умов господарювання. Вона виробляється під впливом економічної політики держави, яка включає сьогодні лібералізацію цін, регулювання ставки рефінансування та курсу гривні відносно інших валют, а також методи покриття дефіциту.

Мета статті полягає в розробці перспектив розвитку та поглиблення сутності державної фінансової політики з урахуванням сучасних вимог розвитку національної економіки. Під час дослідження використано наукові методи пізнання, спостереження, класифікації, індукції, дедукції, історичний аналіз, синтезу. Одним з найважливіших напрямів реформи фінансової інфраструктури зокрема та фінансової системи загалом є створення єдиної системи фінансових інститутів. Так, головним державним органом у цій системі є Міністерство фінансів України, на якого, зокрема, покладено завдання розроблення Державного бюджету України, що є основою фінансової системи держави. Так, щоби розробити Проект Державного бюджету, потрібно знати обсяг податкових надходжень до бюджету, дані про які подає Державна фіскальна служба України, отримати Звіт про виконання поточного бюджету від Державного казначейства України. Тобто в бюджетному процесі є багато органів, які мають самостійний статус і не підпорядковуються Міністерству фінансів України безпосередньо. Для того щоб ефективно складати бюджет, потрібно знати про стан справ у податковій, казначейській галузі «без посе-

редників». Потрібно створити Міністерство фінансів України, а в його складі створити Департаменти, такі як податковий, казначейський, контрольно-ревізійний, тобто всі органи, які беруть участь у процесі розроблення бюджету, а потім контролюють його виконання. Таким чином, Міністр фінансів буде безпосередньо знати про стан справ в усіх сферах і контролювати їх. Це дасть змогу ефективніше та продуктивніше реагувати на стан речей у фінансовій системі.

Оскільки предметом дослідження є фінансова політика України у вузькому розумінні, то вважаємо, що її можна сформулювати як систему об'єктивно необхідних заходів щодо використання фінансових відносин для здійснення функцій прямого та непрямого державного управління з метою розв'язання соціально-економічних проблем, забезпечення справедливого, інноваційного, конкурентоздатного та ефективного розвитку економіки, подолання різних перешкод, які не можна подолати через механізм саморегуляції.

Виклад основного матеріалу. В умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні особлива увага у сфері фінансової політики повинна приділятися фіскальній політиці. Окремі особливості фіскальної політики дають змогу стверджувати, що продумані податкова та бюджетна політики можуть досить ефективно виконувати функції макроекономічної стабілізації в короткостроковому та середньостроковому періодах. Соціальна спрямованість та ефективність впливу фінансової політики держави на результати функціонування національної економіки визначаються об'єктивними закономірностями економічного розвитку, завданнями суспільного ладу. Серед науковців немає єдиної позиції щодо тлумачення терміна «фінансова політика», оскільки це досить складне та багатогранне поняття. Його розглядають як частину економічної політики держави, уряду; напрям у використанні державних фінансових ресурсів, регулюванні доходів та видатків держави, формуванні та застосуванні державного бюджету, податковому регулюванні, управлінні грошово-кредитним обі-

гом, регулюванні курсу національної валюти. На думку О.Д. Василика, фінансова політика держави – досить складна сфера діяльності законодавчої та виконавчої влади, яка охоплює заходи, методи й форми організації та використання фінансів для забезпечення її економічного розвитку [2, с. 41].

Суб'єктами впливу на фінансову політику є організації та установи, громадяни та їх об'єднання. Суб'єктами виконання фінансової політики є держава та її спеціальні інституції. Однак слід зазначити, що фіскальна політика не завжди є гнучким інструментом макроекономічної стабілізації в межах інтеграційних об'єднань. Більш того, систематичне використання цього інструмента стабілізації приводить до нагромадження державної заборгованості та формування стійкого бюджетного дефіциту, а це є негативним явищем для Єврозони в разі некерованого зростання дефіциту бюджету та державного боргу в одній або декількох країнах. Зауважимо, що в межах ЄС збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу в одній із країн Єврозони може відбитися на величині процентних ставок на всій території Союзу, а отже, на витратах із залучення запозичень для інших його членів. Також варто зазначити, що фінансова політика України має враховувати реальні фінансові ресурси, основним джерелом яких є валовий внутрішній продукт. Значне місце в ньому посідають прибуток, платежі та відрахування, що відносяться до собівартості продукції. Тому важливим є поєднання державної підтримки галузей економіки з вимогами ринку. Держава має зробити економічно доцільний вибір пріоритетних галузей, які переважно формують дохідну частину державного бюджету. Пріоритетним є визначення критеріїв фінансової допомоги суб'єктам господарювання з огляду на соціально-економічні особливості окремих регіонів. Також варто враховувати, що успіх фінансової політики залежить від планування, яке не може бути припинене в умовах наявності різних форм власності. Планування потрібно використовувати в тісному взаємозв'язку з вимогами об'єктивних економічних законів [3, с. 29].

До головних завдань державної фінансової політики слід віднести:

- зростання обсягів залучення й ефективності використання фінансових важелів;
- підвищення та структурну перебудову національної економіки кожної країни;
- досягнення вищого рівня добробуту населення за рахунок підвищення соціальної спрямованості державної фінансової політики тощо.

Зауважимо, що в ЄС збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу в одній із країн Єврозони може відбитися на величині процентних ставок на всій території Союзу. Тому за стійкого бюджетного дефіциту в одній із країн інтеграційного об'єднання інвестор вимушений провести оцінювання щодо цього виду ризику. Інший варіант розвитку подій для країни, що має необмежено зростаючий бюджетний дефіцит, передбачає, що вона буде змушена розміщувати боргові папери на фінансовому ринку Союзу, а це, як відомо, чинитиме тиск на ціни облігацій, тому викликатиме зростання ринкових процентних ставок. Це приведе до збільшення витрат інших країн Союзу з обслуговування їхніх власних боргових зобов'язань і вимагатиме проведення жорсткішої фіскальної політики. Варто зазначити динаміку державного боргу України за останні роки (рис. 1) [4, с. 289].

З огляду на це на сучасному етапі пріоритетною метою грошово-кредитної політики є зниження державного боргу та інфляції до рівня однозначного показника, оскільки низька й стабільна інфляція є передумовою сталого економічного зростання та відновлення економічного потенціалу України. Заходи стримуючої фінансової політики держави в короткостроковому періоді можуть сприяти уповільненню темпів інфляції, але при цьому можуть відбуватися зростання рівня безробіття та скорочення обсягу національного виробництва. У довгостроковому періоді через збільшення податкового тиску можуть виникнути стійке скорочення сукупної пропозиції та активізація елементів механізму стагфляції. Це небезпечно, а особливо за умов пропорційного скорочення державних витрат за всіма статтями бюджету, тому що може від-

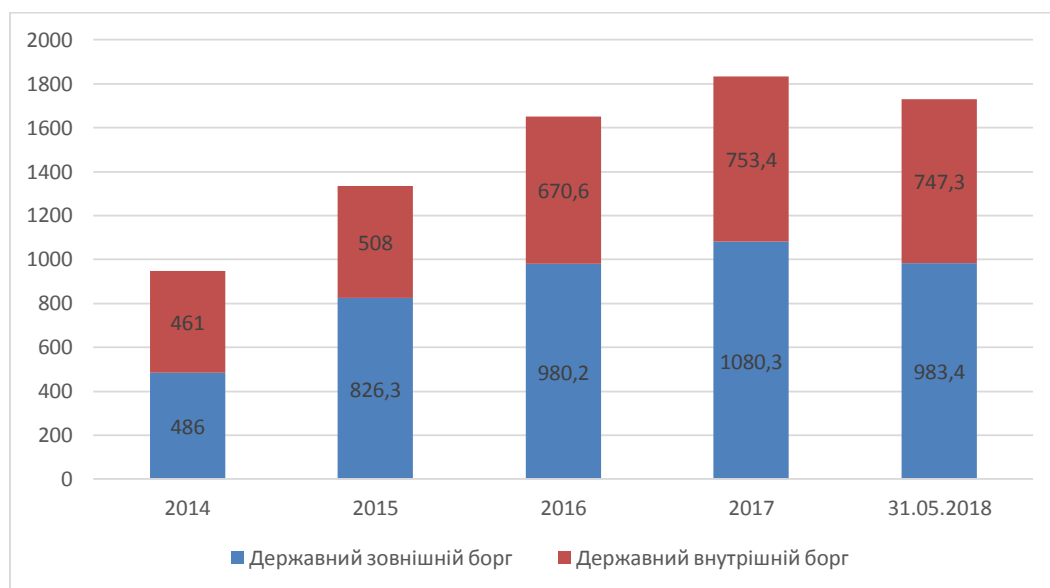

Рис. 1. Динаміка державного боргу за 2014–2018 роки, млрд. грн.

бути значне скорочення державних інвестицій в інфраструктуру ринку праці. Тому слід визнати, що фінансова політика безпосередньо пов'язана з державним регулюванням фінансових ресурсів з метою підвищення реального рівня життя громадян. При цьому фінансову політику необхідно розглядати не лише як науку чи систему наукових знань про фінанси, але й як мистецтво управління.

В контексті цього основною стратегічною метою України є забезпечення стабільності та сталого розвитку фінансової системи і всієї економіки країни. Як наслідок, досягнувши поставленої мети, виконуючи план розвитку, в перспективі Україна зможе вийти в єдиний європейський простір як рівноправний партнер. За нинішніх умов господарювання під час забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень особлива увага приділяється своєчасності та повноті мобілізації фінансових ресурсів, а також напрямам витрачання їх у різних ланках фінансової сфери. Управління охоплює весь процес формування та використання фінансових ресурсів стосовно доцільності та обґрунтованості здійснення фінансових операцій на місцевому рівні. Отже, виникає необхідність ство-

рення ефективного механізму управління, що забезпечить соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних утворень завдяки належному формуванню та ефективному використанню фінансових ресурсів суб'єктами господарювання. Звідси випливає необхідність реформування системи фінансових органів на місцевому рівні, оскільки загалом фінансова система складається з окремих елементів, а саме місцевих фінансів адміністративно-територіальних одиниць. Для підвищення дієвості прогресивних змін у систему необхідно терміново впроваджувати всі інші елементи фінансової та стабілізаційної політики, пріоритетними напрямами якої мають бути оптимізація ефективності фінансування завдань, які належать до сфери компетенції держави та місцевої влади; розвиток страхових механізмів пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування отримання вищої та спеціальної освіти тощо; заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності; заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки; цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку [5, с. 64].

Функціонування кожної зі складових фінансової системи держави є можливим лише за умов чіткого законодавчого врегулювання їхньої взаємодії та взаємного доповнення. Під час формування фінансової політики України та реформування її фінансової системи слід брати до уваги той факт, що фінансова глобалізація – це суперечливий процес. З одного боку, вона сприяє розширенню обмінів товарами, технологіями, руху капіталів, інформації тощо, а з іншого боку, вона супроводжується гіпертрофією міжнародного фінансового сектору, що дедалі більше не відповідає потребам розвитку реальної економіки, дає переваги розвиненим державам, збільшує відстань між багатими й бідними країнами. На макрофінансовому рівні діють дві супротивні тенденції, а саме тенденція до лібералізації фінансових ринків країн та збереження протекціоністських заходів. До того ж, з одного боку, глобалізація дає можливість фінансовим структурам захистити себе від валютних та процентних ризиків шляхом використання інноваційних фінансових інструментів, а з іншого боку, породжує міжнародну фінансову нестабільність.

Висновки. Таким чином, фінансова політика – це завжди пошук балансу, оптимального на цей час, та вибір найбільш ефективних методів та механізмів його досягнення. Саме цим зумовлена необхідність комплексного та системного підходу до побудови та реалізації фінансової політики України. Вона не може бути незмінною на різних етапах та циклах соціально-економічного розвитку країни. Також

варто зазначити, що успіх фінансової політики значною мірою визначається узгодженістю її окремих складових. Тільки скоординована та узгоджена політика у сфері фінансів може дати позитивні результати. Фінанси – це єдиний механізм, в якому всі складові досить тісно взаємопов'язані, тому прорахунки в будь-якому напрямі фінансової політики неодмінно приводять до негативних наслідків. Процес реалізації фінансової політики держави включає такі етапи, як розробка концепції розвитку фінансової системи держави, визначення основних напрямів використання фінансового механізму в економічній політиці держави, складання цільових програм стосовно розвитку загальнодержавних та місцевих фінансів, розробка конкретних заходів щодо реалізації концепції, напрямів та програм. Ефективність фінансової політики країни тим вище, чим повніше вона враховує об'єктивні потреби суспільного розвитку, інтереси суспільства загалом та його складових зокрема, історичні умови та особливості поточного моменту. Це припускає періодичне введення в фінансову політику новизни, інновацій, а також корекцію або скасування попередніх. Комплексність фінансової політики передбачає, що внесення поправок у показники та механізми реалізації фінансової політики потребує загального оцінювання варіантів з урахуванням прямих та непрямих наслідків їх впливу на економіку країни. Отже, вжиття ефективних заходів державної фінансової політики сприятиме зростанню стабілізації та економічному розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Озерчук О.В. Сутність, роль та напрями державної фінансової політики регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Наукові праці НДФІ. 2015. Вип. 1. С. 16–25.
2. Малишко В.В., Пучко А.О. Фінансова політика України на сучасному етапі. Траектория науки. 2017. Т. 3. № 1. С. 41–48.
3. Сіташ Т.Д. Фінансова політика держави: прагматика та проблематика. Академічний огляд. 2015. № 1. С. 29–34.
4. Литвиненко А.О., Литвиненко О.Д. Розділ 4. Економічні процеси та явища національного рівня. Напрями реформування фінансової політики України. Економіка XXI сторіччя: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія / за заг. ред. Г.О. Дорошенко, М.С. Пашкевич. Донецьк: НГУ, 2014. С. 288–295.
5. Голик М.М. Особливості реалізації стабілізаційної фінансової політики в Україні. Young Scientist. 2015. № 3. С. 63–66.